

RAJNAI László

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Neveléstudományi Doktori Iskola

ORCID: 0009-0004-5503-6374

rajnai.laszlo@gmail.com

Út önvalónkba

Fűzfa Balázs: Szemben a valósággal
recenzió

Kulcsszavak: irodalomtanítás, irodalomtörténet, kultúraközvetítés

Fűzfa Balázs irodalomtörténész műve egy összefoglaló kötet, amely, mint a cím is sugallja, irodalomtörténeti előadásokat rendszerez és ötvöz egységes, írott anyaggá. A mű alapjául szolgáló előadások 2021 tavaszától 2022 teléig élő, internetes adások formájában születtek meg, még a koronavírus második hulláma idején kezdődtek. Az előszóban a szerző kifejti, hogy a művel alapvetően az volt a célja, hogy a magyar irodalom kiemelkedő alakjainak karakterrajzán keresztül valamiféle szellemi nyugalmat közvetítsen az olvasó felé, így a maga irodalmi eszközeivel egyfajta (sors)közösséget teremtsen a jelen idő és tér határain túl. A projekt kezdetén Fűzfa Balázs szándéka nem volt nagyratörő; arra számított, hogy a szombathelyi Berzsenyi Dániel Könyvtárból közvetített élő adásokkal maroknyi nézőt ér majd el, ám egy-egy előadást végül több százan követtek élőben, és még ennél is többen nézték meg az online elérhető, rögzített változatot. Talán ezek vezethették arra a szerzőt, hogy előadásait immár könyv alakban is az érdeklődők elé tárja. Ha csak az előszóban található köszönetnyilvánítást olvassuk el, az is hűen tükrözi, hogy a szerző milyen gazdag szellemi mikrokozmoszban él: a videoanyagban kiemelkedő művészek tolmácsolásában jelennek meg az eredeti művek, valamint volt diákjai, a mai irodalomelmélet és irodalomtörténet kutatói, központi alakjai a beszélgetőtársai.

A kötet Fűzfa Balázs szerint is kísérleti mű, eddigi munkáinak sorából kilóg: kaleidoszkópszerű betekintést nyújt a magyar irodalmi élet legendáriumába. Itt nem egy előre megírt előadás végül megszerkesztett és kötetbe rendezett változatával találkozunk, amint azt tudományos előadások kapcsán megszokhattuk, hanem egy előszóban elhangzott anyag kontextushű leiratát olvashatjuk. Nem egy megállapodott szöveget közöl, a gondos szerkesztői munka mellett a sorok között így is érződik az élő közvetítés varázsa. Az előadások vágás és szünet nélkül zajlottak le, így a könyvet olvasva is egyfajta gondolatfolyamként éljük meg a témák feldolgozását.

A kötet olyan sokrétű, és olyan szellemi mélységeket jár be, hogy méltán ajánlható érettségire készülő diákoknak (és tanáraiknak!), de érdeklődéssel fogja forgatni bárki, aki valaha részt vett irodalomórán. A szerző újszerű irodalomelméleti és irodalomtanítási megközelítését már megismerhettük gimnáziumi tankönyvein keresztül, de még előismeretünkől függetlenül is lehetetlen volna eltagadni alapvetően élménypedagógiai hátterét. Az az olvasó érzése, hogy a szerző azokkal a kérdésekkel foglalkozik, amelyeket nem merünk irodalomórán megkérdezni, pedig érzésünk szerint fontosak lettek volna az történeti-irodalmi kor és az alkotó megértéséhez. Szembeötlő az anyag képszerűsége, nemcsak a sűrűn elhelyezett illusztrációk miatt (ezek leginkább saját képek, valamint Garas Kálmán és Stekovics Gáspár fotóművészek munkái), hanem a szöveg élményszerűsége okán is.

A tartalomjegyzéken átfutva láthatjuk, hogy a könyv szerkesztése elszakad a hagyományos irodalomtörténeti munkáktól. Nem történeti-kronológiai alapú, sokkal inkább a

szerző személyes preferenciáin nyugszik, így kerülhet nyitásként Pilinszky, Arany és Ady egymás közvetlen szomszédságába. A fejezetek – mindegyik egy-egy irodalmi anizs –, egy az alkotótól kiragadott sorral, parafrázissal vagy egy szerzői kérdéssel indítanak, ezzel felütéssel ortofotóként adnak rálátást az egész szerzői munkásságra, amelyet aztán szépen lassan, sorról sorra bont ki előttünk Fűzfa Balázs szövege.

A szerző alapkérdése, hogy az irodalom – vagy szűkebben nézve, a költészet – alkalmas-e a létezés bonyolult rétegzettségének leírására. Az előadások során vissza-visszatér a nyelvészet értelmezési keretéhez, ennek segítségével kerül közelebb a szerzők képvilágához, szimbólumrendszeréhez és irodalmi beszédmódjához, de tudatosan távol magát a derridai dekonstrukciós iránytól, így a laikus olvasó számára is jól olvasható és közérthető elemzéseket tár elénk.

Fűzfa Balázs olvasatában az irodalom lelki szükségletet elégít ki, reményt ad, mert mindig „szemben áll a zord valósággal” – innen a kötet címe is. Az előadások célja, hogy „jó érzéseket keltő, szellemi együttlétek” lehetőségét teremtsen meg, valamint, hogy végső soron az irodalmon keresztül egy önismereti fejlődés során szorosabb „barátságba kerüljünk magunkkal” is. Az egzisztencialista pszichológus, Yalom szerint a lét problémáival az irodalom és a filozófia sokkal mélyrehatóbban foglalkozik, mint a pszichológiai szakirodalom, a frommi értelemben pedig a kreatív folyamatok során a szerzők saját énteremtése is zajlik. A lét nehézségei, amelyek az előadások ideje alatti járvány idején még hangsúlyosabbá váltak, a művészi olvasatban új értelmet nyernek (lásd Hrabal, Kundera vagy Frankl műveiben a *patodicea* kérdését).

Az online előadások nehézségeként jelölte meg a szerző az interakció hiányát, ezért elmondása szerint az élő közvetítés alatt a kamerához egészen közel helyezkedett el, és onnan beszélt, hogy valamelyest így teremtsen meg a közvetlenség érzetét. Ugyanez a témához való közelség köszön vissza a szövegben: az a szeretet és melegség, amellyel tudományterületéről, az irodalomról beszél, átütő erejű. Írásában az irodalom a teljes emberi lét – az arendti *Conditio Humana* – hordozója, melynek segítségével a világ és ezáltal a benne foglalt saját személyes létünk is, körüljárhatóvá és megérthetővé válik; mint Dilthey mondja, az irodalom az objektív külső világ belső, egyéni variációt jeleníti meg. Személyes anekdotái különös színt visznek ebbe az arcképcsarnokba, élővé és életközelié teszik azt az irodalmat, amelyhez a közelmúlt olvasáskutatásai szerint legtöbbünk ma már legfeljebb csak a könyvborítókön keresztül kapcsolódik.

Tematikájában központi szerepet játszik az egyén és a társadalom kapcsolata, olyan írók, költők alakjain keresztül lehetünk szemtanúi személyes, egzisztenciális küzdelmeiknek, mint József Attila, Pilinszky, Ady, Kosztolányi, és természetesen megjelenik az örök fűzfai téma, Ottlik Géza is. Az olvasó mint véges találkozik az irodalomban tárgyalt témával mint végtelennel; a lét disszonáns hangzatain keresztül értjük meg az adott kor társadalomfelfogását és filozófiáját. Fűzfa Balázs kötete a romantikától kezdve a modernen át vezet minket el a posztmodern líráig és prózáig, sok esetben irodalmi párhuzamait is korzakokon átívelve húzza meg, ezzel teszi kurrensé a régebbi szerzők tematikáját.

A könyv átlátható szerkezete, közérthető nyelvezete és tudományos alapossága hasznos forrásként szolgálhat bármely olvasó számára, Fűzfa Balázs kötete a megszokott, lexikálisan alapozott irodalomtanítási munkák sorától elüt, mivel kritikus gondolkodásra ösztönzi az olvasóit. Azt javaslom, hogy a könyvet úgy forgassuk, mintha előadást vagy szimpóziumot követnénk, mivel az a látens hipertextualitás, amely a kötet sajátja, egyébként is megfékezi a rohanó gondolatot. A szerző minden írásban kitekint más tudományterületekre, nem áll tőle távol a filozófia, a lélektan vagy a természettudományok területe sem. Így kérdéseinél (és számos akad belőle) álljunk meg és merengjünk el egy kicsit. A

kötet, bár indirekt módon, de egyébként is erre hív minket: felfedezésre. Egy olyan útra, amely az irodalmon, az irodalmi alakok életén keresztül vezet minket önvalónkba.

Fűzfa Balázs: Szemben a valósággal – 24 előadás a magyar irodalomról. Szombathely: Savaria University Press, 2023. 486 p.

The path to our inner self

Fűzfa Balázs: Szemben a valósággal

Keywords: literary education, literary history, cultural mediation

